

KÉKKŐI LÁSZLÓ

TŰZÖZÖN

Ahogy én láttam

ZRÍNYI KIADÓ

Kékkői László

Tűzözön

Abogyan én láttam

ZRÍNYI KIADÓ

All rights reserved
© HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó, 2015
© Kékkői László jogutódja, 2015

Minden jog fenntartva.
A könyvet vagy bármely részét a kiadó engedélye nélkül bármilyen formában
vagy bármilyen eszközzel másolni, tárolni vagy közölni tilos!

A HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft.
a Honvédelmi Minisztérium által alapított, annak kizárólagos tulajdonában lévő cég.

e-mail: kiado@armedia.hu
1087 Budapest, Kerepesi út 29/b.
www.honvedelem.hu

A kiadásért felel: Bozsonyi Károly ügyvezető
A Zrínyi Kiadó mb. vezetője: Isaszegi János

A kéziratot sajtó alá rendezte, végjegyzetekkel ellátta, valamint az előszót
és a szerző életrajzát írta:

Maruzs Roland alezredes, történész
HM Társadalmi Kapcsolatok és Háborús
Kegyeleti Főosztály, osztályvezetője
és Illésfalvi Péter főtanácsos, történész
HM Társadalmi Kapcsolatok és Háborús
Kegyeleti Főosztály, szakreferense

Második javított, bővített kiadás.

A konverziót készítette:
ADAMO BOOKS KFT.
2016

Előszó

Magyarországon hetven esztendeje fejeződött be a második világháború. A harcterekről és a hadifogolytáborokból hazatérő honvédek egy elpusztult, kifosztott és leigázott országot találtak a hazájuk helyén, ahonnan nem is oly rég' hadba vonultak. A vérben és vasban edződött nemzedék számára azonban nem ez volt a legszörnyűbb, hiszen a kényszerűségből fegyverrel pusztító kezek valójában munkára, építésre, alkotásra teremtettek. Azonban az, hogy a frontot megjárt férfiak immár csak másodrendű állampolgárok lehettek, hogy nem viselhették emelt fővel megérdemelt kitüntetéseiket, nem szerveződhetek bajtársi egyesületekbe, ahogy apáik tették az első világháború követően, az még a legerősebb lelkű embereket is kikezdte. A megszállók háta mögül kinőtt kommunista vezetők által fasiszta bűnösöknek bélyegzett száz- és százazrek kényszerültek magukba zárni a közelmúltat. Sokszor még a családi körben sem tudták a fiúról, testvéréről, édesapáról, hogy mi mindent volt kénytelen elszenvedni a lövészárokból, vagy a fogságban, vagy éppen milyen hőstettek fűződtek a nevéhez. Teltek az évek és úgy tűnt, hogy ezekről a vérzivataros esztendőkről az utókor már sohasem kaphat hiteles képet és megannyi, egyébként megörökítésre méltó személyes történet válik semmivé az évtizedek múlásával.

Aztán a ránk kényszerített, idegen érdekeket szolgáló politikai rendszer megszűnésével sok egyéb mellett az is kiderült, hogy voltak, akik nemcsak szívükben és emlékezetükben őrizték meg a csatateretek 1944. évi történeteit, hanem – „a szó elszáll, az írás megmarad” alapon – papírra is vetették. Ilyenek voltak Kékkői László helyenként kétségtelenül szubjektív, de azzal együtt is hiteles és nem utolsósorban lebilincselő sorai. Friss élményeit, lelke sajnó sebeit már 1947-ben „kírta” magából – akkor még szigorúan az asztalfióknak. Nem kis kockázatot vállalt azzal, hogy a féltett kéziratot a kommunizmus legádázabb éveiben sem dobta tűzbe: ilyen írásokért az 1950-es években nem egy ember került börtönbe Kékkői László a magyar királyi Honvédség hivatásos főhadnagyaként a 25. gyaloghadosztállyal került ki hadműveleti területre. A nagyváradi parancsnokságú seregtest három gyalogezredből (budapesti 1., nagyváradi 25., kolozsvári 26.), négy táborigyázóosztályból (25., 26. és 79. táborigyázóosztályok és a IX. gépvontatású közepes gyázóosztály), és további hadosztályközvetlen harcoló (25. tüzér mérőszázad, 25. felderítőosztály, 25. híradózászlóalj, 59. utászászlóalj, 25. gépvontatású légvédelmi géppágyús üteg), valamint az ellátást biztosító

vonat-, szállító, élelmező és egészségügyi alakulatokból, intézetekből állt. A közel 20 000 fős létszámú hadosztályt az 1944. április eleji teljes mozgósítást követően a magyar 1. hadsereg alárendeltségében vetették be Galíciában, ahol május első napjaitól vett részt a Kolomeától nyugatra folyó kárpáti hegyi harcokban. Románia augusztus 23-i átállása után a már sem fegyverzetében, sem személyi állományában nem teljes értékű, ámde igen tapasztalt, harcedzett seregettestet a dél-erdélyi arcvonalra, Torda térségébe irányították. Az 1944. szeptember 5-én Románia ellen indított magyar támadásban résztvevő, zömében erdélyi fiatalokkal feltöltött hadosztály most már saját szülőföldje megtartásáért, felszabadításáért harcolt, amely hatalmas erkölcsi erőt adott a küzdőknek. Ezért vált lehetségessé, hogy a 25. gyaloghadosztály legyen az egyik gerince, alappillére a második világháború talán legjelentősebb, többszörös szovjet–román túlerőt feltartó, hadműveleti szintű magyar elhárító tevékenység sikerének, az 1944. szeptember 12. és október 4. között zajló úgynevezett. tordai csatának.

Kékkői főhadnagy, mint a nagykárolyi 25/III. gyalogzászlóalj 8. lövészszázadának parancsnoka, sebesüléséig aktív részese volt az öldöklő harcnak, s élményeit ebben a könyvben osztja meg a széles közönséggel. Olvasmányos, lendületes sorai – bátran állíthatjuk – letehetetlenné teszik a kötetet. Még ha egy szépirodalommal foglalkozó szakember azt mondaná is, hogy nem felel meg műfaja minden kritériumának, mi akkor is megkockáztatjuk: valójában háborús regényt rendeztünk sajtó alá. Háborús regény ez, mégpedig a legjobb fajtából: őszinte, izgalmas, néha indulatos és személyeskedő, az emberi gyengeségekkel, haderőnk hiányosságaival fájdalmasan szembesítő, ugyanakkor a magyar honvéd helytállását mégis hűségesen bemutató munkát tarthatunk kezünkben. Egy nagy különbség van mégis a „Tűzözön” és a szó klasszikus értelmében vett regények között, s ez pedig az, hogy a szerző létező személyekkel, valóságos helyszínekkel, időpontokkal és eseményekkel dolgozott.

A szöveg fejezetenkénti végjegyzettel történő ellátása mellett tehát nemcsak azért döntöttünk, mert sok olyan haditechnikai eszköz, település, vagy hadtörténelmi eseményre vonatkozó utalás szerepel benne, amely az érdeklődő, de átlagos ismeretekkel rendelkező számára mindenképpen magyarázandó, hanem azért is, mert ez által kidomborodik a mű hitelessége, szavahihetősége: mindez tényleg megtörtént! Ez a módszer ezek mellett arra is lehetőséget biztosított, hogy az emlékezet tökéletlenségéből és az információhiányból, továbbá az egy személy szemszögéből láttató békaperspektíva okán óhatatlanul belekerült pontatlanságokat, téves adatokat kiigazíthassuk.

A kéziratban csak a legszükségesebb módosításokat eszközöltük. A tulajdonnevek írásmódjainak egységesítése, az elírások korrigálása, az értelemzavaró megfogalmazások megszüntetése mind olyan beavatkozás, amely meglátásunk szerint indokolt volt. Az életrajzi jellegű kiegészítések esetén, ha az illető legénységi személy Kékkői főhadnagy zászlóaljában, századában szolgált, akkor azt külön nem jelöltük.

Vesztes háborúban is meg lehet találni a helytállás és a kitartás példaképeit, és „rossz” oldalon állva is lehet igaz ügyekért harcolni. Ilyen magyar fiúk történetei bontakoznak ki a most következő oldalakon. A könyvet a múltból való okulásra és a jövőre vonatkozó iránymutatásul ajánljuk azon honfitársainkra emlékezve, akik – noha később sokféle jelzőt aggattak rájuk igaztalanul – nem voltak ideológiák rabjai, „csak” megtették a legtöbbet, amit hazájukért ott és akkor tehettek.

Legyen áldott az emlékük.

Illéshalmi Péter és Maruzs Roland

I.

Circulus vitiosus

„A béke bőséget terem,
A bőség büszkeséget.
A büszkeség megvetést,
A megvetés háborút,
A háború nyomort,
A nyomor alázatosságot,
Az alázatosság békét.”

(A tordai vártemplom felirata)

Metsző hideg légáramlat járja át a nagykárolyi vasútállomás rakodóját. Az eső is szemerkél álmos hideg cseppekkel. Az oszlopok, sarkok és a hézagok mellett egy-egy rohamszerű nekilendüléssel feljajgat a szél. Panaszos hangja örökre feledhetetlenné teszi 1944. április 1. emlékét.

Rakodótiszt vagyok. A zászlóalj légvédelmi tagozódásban¹ a környező utcákban rejtőzök.

Feleségem magányosan sírdogál az egyik raktárépület sarkán. Arcát lilásra marja a szél. Könnyei meg-megújuló erővel törnek elő. Hathetes boldog házasságunkat siratja.

A munka teljesen lefoglalja minden gondolatomat és energiámat. Elhelyezem a légvédelmi géppuskákat. Magam köré rendelem a rakodórészleget, és előveszem a rakodási vázlatot.

A zászlóalj két szerelvényre kerül száz-száz tengellyel.² Amelyiket én rakom be, annak egyúttal én leszek a szállítmányparancsnoka is. A felelősség, a háborús szorongás, fiatal házasesetem elsuhant órái lelkemre nehezülve különös hangulategyveleget alkotnak.

Ezt csak a frontra induló katona érezheti.

Minden sötét gondot sötétebbre hangol az idő.

Nemcsak a lelkem, a testem is fázik.

Parancsaim most is élénken világítanak előttem:

– Rakodóórség a rakodórészlegen kívül senkit sem engedhet a közelbe!
Légi figyelője a fánál! Légiriadó: két hosszú sípjel. Erre minden mozgást azonnal szüntessenek be, rejtőzés! Mélytámadáskor a géppuskák tüzeljenek!

A szerelvény beosztása: elején, közepén és végén két-két I-kocsi páros állványos golyósorókkal. Elejéről sorrend: szállítmányőrség, tíz B-legénységi-kocsi a századok legénységével, C-kocsi – a tiszteknek, I-kocsik az országos járműveknek, és a végén G-lókocsik az állatok részére.³

Először a lovakat raktuk be, majd a járműveket, végül sor került a legénységre.

A háború komolyabbik részének harmadik esztendejében vagyunk. Már sok halott és rokkant van mindenfelé. Lelkesedésnek nyomát sem lehet látni. A legénység italban keres menedéket idegfeszültsége ellen. Hiába van szesztilalom. A búcsú és a hozzátartozók pálinkái meglehetősen illuminálttá tették őket.

Maguk a csapatcsendőrök⁴ is borízú hangon adják ki parancsaikat. Éppen most ellenőrzik a körleteket. Vigyázni kell a rejtőzéssel.

Az elkövetkező tragédia árnyéka beburkolja a kedélyeket.

Magam is latolgotam a helyzetet. Micsoda távlatok és lehetőségek nyílnak meg ezzel a kelet felé sodródó vonattal? Mennyi nyomor, szenny, nélkülözés, szenvedés és félelem van előttünk? Ugyan mit várhatunk? Talán kis fakereszteket, vagy csak hevenyészett, félig kész sírokat?

Mi lesz a vége mindennek? Jövök-e még egyszer vissza századommal Nagykárolyba, lóháton, az élen? Vagy porainkat szétfújja a szél idegen mezőkön?

Rossz előjel, hogy hátsólovam kijövetkor zászlósom alatt felbukott az öreg laktanya előtt. Mindenáron vissza akart fordulni, és elcsúszott a köveken. Ki tudja, mit érzett meg finom ösztönével? Talán utoljára látjuk Nagykárolyt, és ezért vált meg oly nehezen az öreg laktanyától.

Reggel érkeztek meg a németek.⁵ Kölcsönös gyanakvással méregettük egymást. Kis összetűzésünk is akadt, mert az istállóinkban visszamaradt zabot lefoglalták maguknak. Felvételező tisztetem, Marinkás⁶ szakaszvezető, azonban nem ijedt meg az orra alá dugott pisztolycsőtől. Felnyomta puskájára a szuronyt, ráismételt, és nemzetközi, érthető módon felvette a kész helyzetet. Ugyanígy a vele levő lovászok is. A dolog azonnal tisztázódott. A sildes sapkás⁷ szitkozódva vonult ki az istállóból.

Ez a fegyverbarátság mindnyájunkra rossz hatással van. Egyébként a város több részéből is érkeznek hírek különböző atrocitásokról.

A szerelvényt összeállítottuk. Igaz, különösen a tolatórészleg belefáradt, de készen vagyunk, mielőtt besötétedik.

Kürtösöm a gyülekező jelét fújja. A megadott sorrendben beszálláshoz jönnek a szakaszok.

Az egyik vasutas tájékoztat. Körülbelül egy óra múlva személyvonat indul Budapestre. Legalább a feleségemet hazaküldhetem. Ne legyen szegény ebben a bizonytalan egyedülletben, idegenben! Hollé Jancsi⁸ zászlósom, aki visszamaradt kiképzőnek, lakásunkról kihozza a szükséges dolgokat. Úgyis neki adom át a lakásomat az ottmaradt snapsz- és likőrkészletekkel együtt.

Hamarosan befut a pesti vonat. Felteszem a feleségem. A közömbös, fásult utasokból nagy nehezen sikerül számára egy szűk kis ülőhelyet kipréselni.

Nem is tudom, hogyan búcsúzzam. Minden fájdalom a torkomra szalad, de katona vagyok. Erősnek kell lennem, hogy ellensúlyozzam a gyenge női lélek fájdalomsikoltásait. Most ezerszeresen érzem szeretetemet és szerelme-
met iránta. Nagyon féltem. Nem magamért aggódom. Csak az fáj, mi lesz vele, ha én nem jövök vissza többé.

– Vigyázz magadra, édes! Engem ne félt, csalánba nem üt a mennykő. Imádkozz sokat, légy jó!

Kis keresztet rajzolunk egymás homlokára, és szinte leszédülök a vonatról.

Szerelvényünk hosszában ugyanezek a jelenetek. Síró szülők, mitsem értő, ártatlan apróságok, jajveszékélő feleségek. A mozdony sötéten pöfékel. Viszi nemsokára a halálvonatot. Arra gondolok most, hány halott és hány nyomorék van itt közöttünk, csak még nem látjuk őket. A családokban mennyi tragikus reménytelen hit él, hogy ők is visszajönnek egyszer, akiket pedig kérelhetetlenül eljegyzett a halál.

És én? Ugyan melyik csoporthoz tartozom? Nem sokáig tépelődhetek. A szállítmányügyeletes jelenti, tíz perc múlva indulunk.

– Kürtös! „Előre!” jelet!

Fájdalmasan hasít az éjszakába az utolsó figyelmeztetés. Belevegyl a kürt hangjaiba a halni indulók búcsúsóhaja, megdermed tőle minden lélek.

Még egyszer betekintek feleségemhez. Szemem magába issza vonásait. Most végigfutok a szerelvényen, meghallgatom a kocsi parancsnokok és a szolgálatosak jelentéseit. Már mindkét vonat mozog, amikor fellepek a tisztí kocsiba.

A fejem zúg. Halántékom lüktet. Gondolataim zakatolva követik egymást.

Végigfekszem a legényem által elkészített helyen. Lehunyt szemmel sugározom ki gondolataimat az éjszakába.

A két vonat zakatol. Mind távolabb kerülünk egymástól. A mi halálvonatunk könnyörtelen, rideg gondolatokat liheg. Megborzad tőle minden élet. Aztán lassan lelkem elveszti a másik vonat nyugodtabb ritmusát, de minde-

nen át érzem feleségem felém dobogó meleg szívét. Életlázadásom elcsöndesedik. Túl téren és időn, felettünk van a végtelen Isten. Benne mindnyájan feloldódunk. Ő most is lát és véd bennünket. Tudom, velem marad, és én élő vagyok ezen a vonaton.

Ahogy zakatolva belefűrődünk az ismeretlen éjbe, megenyhülök. Tiszta, meleg érzéssel vesz körül a távolból ideszálló feleségem és édesanyám imája.

Már félig az éjszakában járunk, amikor felébredek. A vonat megáll valahol. Legényem almát és kekszet szed elő ládából. Ezt még feleségem gondos keze csomagolta. Erről jut eszembe, hogy a tegnapi ebéd és vacsora nélkül telt el. Most sem kívánom az ételt.

Ellenőrzöm a szerelvényt. Mindenütt összegabalyodott alvó emberek. Alkohol és izzadság áporodott szaga áramlik ki a vagonokból. Az örök szuronyos puskával sétálnak a szerelvény két oldalán. Némelyik kocsiban egy-egy ülő alak, akit nem hagy aludni a szorongás, a gond vagy a sóvárgás az egyre távolodó otthon után.

A kis vasútállomás teljesen sötétben áll. Csak villanylámpám fénye után tudok eligazodni. Mindent rendben találok, így újra visszakászálódok a helyemre, hátha sikerül tovább aludnom.

A harmadosztály fapadjai közé legényem hordágyon, szénából szerkesztett fekvőhelye igazi kényelmet nyújt. Megropogtatom elgémberedett tagjaimat. A sötétbe bámulva elnyúlok fekhelyemen. Próbálok megfigyelni magam. Van-e bennem valamiféle lelkesedés? Vágyódom-e a babérok után? Iszonyodom-e túlságosan? Mindezt nem fedezem fel magamban. Inkább kíváncsi vagyok, de ez a kíváncsiság az életösztön előretörő hatása alatt meglehetősen eltompult. Rengeteget hallottam és olvastam a frontról. Sok ezer embert képzeltem ki a harcra. Magam is felkészültem rá. Mégis milyen lesz ez a legnagyobb erőpróba? Bírom-e idegekkel? Megállom-e a helyem, mint parancsnok? Megvalósíthatom-e azokat az elveket, amelyeket békében hirdettem? Kíváncsiságom egyre fokozódik. Ha most szabadon választhatnék, akkor is a front felé mennék. Nekem, mint hivatásos tisztnek ez sokkal inkább kötelességem, mint a tartalékosoknak. Nem akarom elkerülni a kötelességemet, még ha az a végzetet jelenti is számomra. Most aztán beteljesül minden. Én is osztozhatok a fronthatul és a frontélmények keveredésében. Ezentúl senki sem vetheti a szememre, hogy kihúztam magam. Ha majd vége lesz ennek a katalizmának, és az Isten megőriz, más szemmel fogom látni a világot. Az embereket is csak odakinn fogom igazán megismerni. Evvel a gondolattal alszom el újra.

A reggel Zsibón⁹ virrad ránk. Itt utolér a zászlóalj második részlege is, a zászlóaljparancsnok¹⁰ parancsnoksága alatt. Bemegyünk tájékozódni a pálya-

udvar-parancsnokságra. Ott egy vezérkari százados¹¹ végzi az irányítást. Közli, hogy Budapestet bombázták.¹² Közelebbit még nem tud.

Ez volt az első bombázás, és feleségem épp akkor ért oda. Szinte végigvág rajtam a gondolat: Istenem mi lesz vele?

A teljes tehetetlenség és aggodás gyötrő érzése éles karmokkal vág a lelkembe. Csak semmi baja ne legyen!

Az irányítás szerint egyelőre Zsibón maradunk. Légitámadással számolhatunk. Kirakás. Rakodótiszt megint én vagyok. Belevetem magam a munkába. Így nem kell gondolkoznom. A zászlóalj 45 perc alatt teljes egészében földön van. Légi rejtőzés és reggeli következik. A parancsnokok szemrevételezik az elhelyezési körleteket.

A tisztek legnagyobb része a városba húzódik be. A szállással kapcsolatban fontos számukra a szórakozási lehetőség is. Jó szoba, csinos házi kisasszony: a minimális követelmény. Magam egy kőbánya irányában üres barakktáborn választok ki. Itt együtt lehet az egész század, és benne vagyunk a gyakorlóterületben is.

Úgy örülök minden percnak, amelyik még rendelkezésemre áll. Csaknem teljesen kiképzetlen legénységemet szeretném kissé kézbe fogni, és előkészíteni a hadikövetelményeknek. Lovászommal együtt belovagolom a környéket. Jó helyet sikerült találnom. Szolgálatvezetőmmel, az öreg Szűcs¹³ törzsmesterrel beosztatom a körleteket, és bevonultatom a századot.

Néhány óra alatt ragyogó rendben áll minden körlet. Járművek, lovak elhelyezve. A riadót és légiriadót is már begyakoroltattam. Megtarthatom az első parancskihirdetést. Arról beszélek, bármennyire fáj is az otthontól való elszakadás, bele kell törődni a helyzetbe. Most katonák vagyunk. Én is fiatal feleséget hagytam el. Megértem lelkiállapotukat. Igyekezzenek kikökönni ebből a hangulatból. Ez úgyis csak megnehezíti a súlyosnak ígérkező napokat. Majd így folytatom:

– A körleteket senki sem hagyhatja el. További parancsig teljes pihenő! Szolgálatot a kijelölt őrség és a napos ügyeletes látja el. Minden honvédet felhatalmazok, hogy aki az őr közelébe tud férkőzni, pofonnal figyelmeztethesse azt kötelességére. Örök, jó lesz éberem vigyázni!

A legénység mosolyog, megérti, miről van szó. „Oszolj” után mindjárt el is csattan az első pofon az egyik öreg őron.

Pintye¹⁴ cigány használja ki a parancs adta lehetőséget. Távolról figyelem a helyzetet. Az öreg tartalékos csak félrehúzza a száját, és ennyit mond:

– Megállj koszos, leszel még te is őr, de most már kotródj, mert keresztül lőlek.